

Pembe ve Mavi İkiliğine Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Postmodern Feminist Bir Yaklaşım

A Postmodern Feminist Approach to the Pink and Blue Duality in the Context of Gender

Arzum Uzun*

Öz: Bu çalışmanın amacı, kadın-erkek ikili karşıtlığını destekler yönde gelişen, toplumsal cinsiyet rollerini kuvvetlendiren bir cinsiyet stereotipi olarak karşımıza çıkan kız çocukları için pembe, erkek çocukları için mavi ikili karşıtlığını/algısını, tarihsel bağlamı çerçevesinde, postmodern feminizmin kuramsal yaklaşımıyla incelemektir. İki rengin tarihsel dönüşümü üzerinden ilerleyeceğimiz bu makalede temel hedefimiz, ikili karşıtlıkların pek çoğunun ataerkil hegemonya tarafından iddia edildiği gibi sabit kategoriler olmadığını sosyal olarak inşa edildiğini ve beslendiğini bu kez sembolik olarak, cinsiyet rolleri bağlamında renkler üzerinden göz önüne sermektir. Bu iki rengin, sadece iki yüz yıl kadar önce tam tersi bir ikili karşıtlığı sembolize ettiği halde, sosyokültürel ajanlar aracılığı ile topluma değişmez sabitlermiş gibi yansıtılması, toplumsal cinsiyet inşasının ikili karşıtlıklarla beraber nasıl çalıştığına açık bir örnek teşkil etmektedir. Bu bağlamda özellikle toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin ve toplumsal cinsiyet çerçevesinde yaratılan ikiliklerin ya da ikili karşıtlıkların, tamamen kurgusal olarak üretilmiş toplumsal inşalar olması çalışmamızın temel sorunsalıdır. Bu sembolik örnek üzerinden, postmodern feminizmin ve postyapısalcılığın tamamen karşı olduğu ikili karşıtlıkların inşa süreci pembe-mavi ikiliği üzerinden incelenerek, gelenek olarak kabul ettirilen ikiliklerin ya da ikili karşıtlıkların, aslında sosyal kurmacalar olduğu gerçeği bir kez daha gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kavramlar: Pembe, Mavi, Pembe ve Mavi, İkili Karşıtlıklar, Postmodern Feminizm

Abstract: The aim of this study is to examine the binary opposition/perception of pink for girls and blue for boys, which emerges as a gender stereotype that supports the binary opposition of men and women and strengthens gender roles, through the framework of its historical context, within the theoretical approach of postmodern feminism. The main goal of this article which proceeds through the historical transformation of two colors is to reveal that many of the binary oppositions are not fixed categories as claimed by the patriarchal hegemony, but are socially constructed and nurtured, which is represented symbolically by colours this time in the context of gender roles. Although these two colors symbolized the exact opposite binary opposition only two hundred years ago, the reflection of them on society as if they were immutable norms through sociocultural agents is a clear example of how gender construction works hand in hand with

* Doktora Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Anabilim Dalı, arzumuzunatolye@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0256-0805.

binary oppositions. In this context, the main problem of our study is that especially gender and gender roles and the dichotomies or binary oppositions created within the framework of gender are social constructions produced purely as a fiction. Through this symbolic example, the construction process of binary oppositions, which postmodern feminism and poststructuralism are completely opposed to, are examined through the pink-blue duality, and the fact that the traditionally accepted binary or binary oppositions are actually social fictions are revealed once again.

Keywords: Pink, Blue, Pink and Blue, Binary Opposites, Postmodern Feminism

Summary

From our childhood, we have been taught about both gender-coded roles and binary oppositions. Afterwards, the process of perceiving these social constructions as an unchangeable fact of life begins. Constructions of binary oppositions create a feeling of “as it always is” after a certain point. This is also the case for the expected behaviors from two different sexes, which are divided into men and women based on biological sex in terms of gender roles. In relation to the historical context, women and men were expected to behave in certain ways, in addition to dressing up in certain colors, with certain wardrobe codes. However, these expectations have been very fluid in very short time periods, as if proving the artificiality, variability, rootlessness of gender and gender codes and that they are only social constructs related to the historical context. For example, high heeled shoes were men's shoes when they first appeared in the Persian Kingdom in the 10th century, yet over time men stopped wearing high-heeled shoes and high heels have turned into women's shoes and even a fetish element symbolizing femininity (Kremer, 2013). The same is true for colors. Color codes are shaped very differently in the pre-industrial revolution period. Girls and boys were dressed up in white, which is easier to clean instead of two different colors such as blue and pink. As it becomes easier to reach colour pigments with the development of textile industry, a colour-coded binary starts. Boys are matched with pink and girls with blue at first. Later, girls started to be dressed up in pink and boys in blue. This second combination, which developed very late took so much action that it has become a phenomenon that continues its effect until today. Today, at gender reveal parties, families are waiting with interest to puncture balloons and scatter blue or pink confetti. Unconditionally pink items are given to a baby girl and a pink room is prepared, and pink toys in pastel tones are bought for girls. The same is true for men and blue. Although many of these normative values have been shaken by the influence of feminism over time, girls still come to mind when they say pink, and boys when they say blue.

This study reveals that this understanding, which seems fixed and unchanging, is actually a socially constructed duality that is extremely open to change; The literature reviews made in this way are compared and the fact that these created dichotomies are actually fictions are underlined

with the deconstructive point of view of postmodern feminism on dualities and enlightened binary oppositions. Our main aim here is to reveal the fictionality of the gender issue, the fluidity and variability of gender roles and gender stereotypes through the symbolic example of pink-blue. In addition, it would be appropriate to point out once again how effective the deconstruction of gender and gender codes can be in the long run.

As seen in the study, pink-blue duality is accepted as it always has been there since the beginning of the history. Yet, it is nothing more than a social construct which becomes widespread through cultural imperialism and capitalism following the Industrial Revolution. The biggest proof which signifies that this duality is a social construct is that it was constructed in the opposite direction, namely pink for men and blue for women, and has been used in this way until recently. From this point of view, it is possible to clearly see the fact that many dualities, especially gender roles, are social constructions that are constructed in a relationship of otherness by keeping one superior to the other.

Giriş

Çocukluğumuzdan itibaren toplumsal cinsiyet çerçevesinde kodlanmış cinsiyet rolleri ve bunların eşlik ettiği ikili karşıtlıklar bize öğretilmeye başlanır. Devamında ise bu sosyal inşaları, hayatın değişmez bir gerçeğiymiş gibi algılama sürecimiz başlar. İkili karşıtlık inşaları, bir noktadan sonra bizde sanki hep öyleymişlik hissi yaratır. Bu durum, toplumsal cinsiyet rolleri bakımından biyolojik cinsiyet üzerinden kadın ve erkek olarak ikiye ayrılan iki farklı cinsten beklenen davranışlar için de geçerlidir. Tarihsel bağlamla ilişkili olarak kadınlardan ve erkeklerden belli şekillerde davranmaları beklendiği gibi benzer şekilde, belli renklerde gardırop kodlarıyla giyinmeleri de beklenmiştir. Ancak bu beklentiler, toplumsal cinsiyetin ve cinsiyet kodlarının yapaylığını, değişkenliğini, köksüzlüğünü ve sadece tarihsel bağlamla ilişkili sosyal kurgular olduklarını ispat edercesine, çok kısa zaman dilimlerinde çok şiddetli akışkanlık göstermiştir. Örneğin topuklu ayakkabı 10. yüzyılda Pers Krallığı'nda ilk ortaya çıktığında bir erkek ayakkabısıyken, zaman içerisinde erkekler yüksek ökçeli ayakkabılar giymeyi bırakmış; topuklu ayakkabı kadın ayakkabısına hatta kadınlığı simgeleyen bir fetiş unsuruna dönüşmüştür (Kremer, 2013). Aynı durum renkler için de geçerlidir. Renk kodları, sanayi devrimi öncesi dönemde, çok farklı şekillenmiştir. Kız çocukları ve erkek çocukları mavi ve pembe gibi iki farklı renk yerine temizlemesi daha kolay olduğu için beyaz giydirilirken, renk pigmentlerine ulaşımın kolaylaşması ve tekstilin bir sanayi olarak dünyada gelişmesinden sonra, bu konuda da toplumsal cinsiyet kodları çerçevesinde bir ikiliğe gidilmiş; önce erkekler pembe, kızlar mavi; sonra kızlar pembe, erkekler mavi giydirilmeye başlamıştır. Çok geç gelişen bu ikinci kombinasyon o kadar

çok kabul görmüştür ki, etkisini günümüze değin sürdüren bir fenomen haline gelmiştir. Bugün cinsiyet açıklama (gender reveal) partilerinde aileler balonlar patlatarak içlerinden mavi mi, pembe mi konfeti saçılacağını ilgiyle beklemekte, kız doğacak bir bebeğe kayıtsız şartsız pembe eşyalar alınmakta, pembe oda hazırlanmakta, kızlara has görülen pastel tonlarda pembe oyuncaklar satın alınmaktadır. Aynı durum, erkek çocuklar ve mavi rengi eşleşmesi için de geçerlidir. Zaman içinde feminizmin etkisiyle bu normatif değerlerin pek çoğu sarsılmışsa da hâlâ pembe renk kızları, mavi renk erkekleri akla getirmektedir.

Bu çalışmada, sabit ve değişmez görünen bu anlayışın, aslında değişime son derece açık, sosyal inşa ürünü bir ikilik olduğu özetlenmeye çalışılacak, bu amaçla yapılan literatür taramaları karşılaştırılacak ve yaratılan bu ikiliklerin birer kurgu olup olmadığı postmodern feminizmperspektifi ve aydınlanmacı ikili karşıtlıklar bağlamında yapısökümcü bakış açısıyla sorgulanacaktır. Buradaki temel amaç toplumsal cinsiyet sorununun kurgusal olduğunu, toplumsal cinsiyet rollerinin ve toplumsal cinsiyet stereotiplerinin akışkanlığını ve değişkenliğini pembe-mavi sembolik örneği üzerinden bir kez daha irdelemektir. Ayrıca toplumsal cinsiyet ve cinsiyet kodlarında gerçekleştirilen yapısökümün uzun vadede ne kadar etkili olabileceği gerçeği de böylece bir kez daha değerlendirilecektir.

Ortaya çıkışı 20. yy'ı bulan pembe-mavi ikiliği, neredeyse tarih boyunca hep oradaymış ve iki farklı cinsiyeti işaret ediyormuş gibi kabul görmesine rağmen, Sanayi Devrimi sonrası gelişen yoğun kapitalizmin etkisi ve kültürel emperyalizmin yayılımı ile geniş kitlelere ulaşmıştır. Bu noktadan hareketle, başta toplumsal cinsiyet rolleri olmak üzere, pek çok ikili açıklamada ikilikler biri diğerine üstün tutularak ötekilik ilişkisi içerisinde kurgulanmıştır. Pembe-Mavi ikiliğinde de mavinin “öteki” si olarak pembe ile özdeşleştirilen kadınlar ikincilleştirilmişlerdir.

Kurgusal Bir Olgu Olarak Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal cinsiyet (gender) kavramını kuramsallaştıran Ann Oakley 1972 yılında yayımladığı *Sex, Gender and Society* adlı kitabında, cinsiyet (seks) biyolojik açıdan ve erkek/kadın ayrımını; toplumsal cinsiyet (gender) ise erkeklik ile kadınlık arasındaki toplumsal açıdan eşitsiz bölünmeyi anlattığını belirtir (Oakley, 1972).

Vatandaş'a göre (2007: 30) “Kadın veya erkek, günlük dildeki yaygın kullanımıyla hem bireyin biyolojik anlamda dişi/female veya er/male oluşunu, hem de toplumun bireye sunduğu roller sistemi dâhilinde anlam kazanan kadın/woman veya erkek/man oluşu ifade eden iki terimdir”. Bu terimlerle anlam kazanan biyolojik boyut ile bu biyolojik yapı üzerine inşa edilen toplumsal boyut, birbirinden tamamen farklıdır. Biyolojik açıdan erkek ya da dişi olarak dünyaya

geliriz. Ancak cinsiyetin toplumsal boyutu, verili bir özellikten çok gündelik şeyleri sembolize eder (Vatandaş, 2007).

Savcı'ya göre ise toplumsal cinsiyet kavramı, cinsiyet odaklı iş bölümünü ve biyolojik cinsiyetler arasındaki toplumsal ilişkileri özetleyen hem kadın hem de erkeğin toplumsal pozisyonuna işaret eden bir kavramdır (Savcı, 1999). Cinsiyet kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılığı ifade eder; oysa toplumsal cinsiyet, değişik kültürlerin, farklı tarihsel bağlamın, farklı coğrafyaların, kadına ve erkeğe toplumsal olarak yüklediği rolleri ve sorumlulukları da içeren geniş spektrumlu bir kavramdır (Taborga ve Bearyl, 2000). Cinsiyetin biyolojik niteliğinden ayrılarak kadın ve erkeğe içinde yaşanılan toplumun atfettiği kadınlık ve erkeklik biçimlerini belirler (Bilgin, 1994).

Toplumsal cinsiyet, bireyin doğumundan itibaren nesnesi olduğu bir inşa sürecidir. Vatandaş (2007), bu sürecin doğumun devamında, hiç vakit kaybedilmeden, biyolojik cinsiyet ekseninde oluşup anlam kazanan davranışlar örgüsünün mensubu haline getirilmemiz şeklinde işlediğini söyler. Doğan çocuklara hazırlanan giyecek ve eşyaların renklerinin ya da biçimlerinin ebeveynleri tarafından seçimi yapılmakta, kadınlık ve erkeklik kimliğine içkin olan davranışlar ve tutumlar ortaya serilerek cinsiyet rolleri inşasının temelleri atılmaktadır (Vatandaş, 2007). Bu noktada belirtilen, aile tarafından kız çocuk için pembe, erkek çocuk için mavi eşyalar ve giysiler seçilerek, onların toplumsal cinsiyet rollerine hazırlanmaya başlandığıdır.

Doğum sonrasında, çocuk için belirlenen toplumsal dünya gittikçe belirginleşir; elbiseler, saçın boyu ve biçimi, hitaplar, oyuncaklar, çocuğa yönelik davranışlardaki sevecenlik biçimi ve dozajı, çocuk için uygun bulunan veya uygun bulunmayan davranışlar, çocuk için düşünülen ve arzulan meslekler vs. tüm bunlar söz konusu inşa eyleminin sonraki bazı aşamalarını teşkil eder. Esasen davranış, tutum ve rollerle ilgili olan kadınlık ve erkeklik, dişi veya er oluş temelinde şekillenen iki farklı boyutu ifade etmektedir. Toplumlar için bu ayırım son derece önemlidir. Bu nedenle de alanları oldukça net bir şekilde birbirinden ayrılmıştır. Buna göre birey ya dişidir ya da erdir; dolayısıyla ya kadındır ya da erkektir. Toplum, bireyden, değişmez bir ölçüt kabul ettiği biyolojik cinsiyetine göre davranışlar sergilemesini ister; hazırladığı davranışlar örgüsünü kabullenmesi ve 'uygulaması için zorlar. (Vatandaş, 2007: 30)

Bu noktadan hareketle mavi ve pembe ikiliğiyle başlayan toplumsal cinsiyet yolculuğunun zamanla başka ikili karşıtıklara da yol açtığını, kişilerden beklenen toplumsal cinsiyete uygun davranma taleplerini karşılamak zorunda bırakılmanın ilk adımı ve biyolojik cinsiyet temelli en masum görünen ilk ayrışma olduğunu görmek mümkündür.

(Toplumsal) Cinsiyet Rollerini

Rol kavramını ilk kez 1934 yılında G.H. Mead'ın *Mind Self and Society* adlı kitabında, kişinin toplumun üyesi olarak taşıdığı özelliklerin temeli olarak ele alınır. İki yıl sonra Raph Linton, *The Study on Man: An Introduction* adlı kitabını yayımlar ve rol kavramını sosyolojide temel sözcüklerden biri olur. Tan'ın rol kavramı tanımlarından biri, "belirli bir toplumsal durumla ilişkili beklenen davranış kalıpları ya da gerçek davranış kalıpları"dır (Tan, 1979: 158). Bu bağlamda rolün, toplumsallığın kişide davranışa dönüşmüş hali olduğunu iddia etmek yanlış değildir. Zira rol hem toplumsal hem de bireyseldir.

Cinsiyet rolleri olarak anılan toplumsal cinsiyet rolleri ise kişinin biyolojik olarak erkek ya da kadın oluşu çerçevesinde şekillenir. Dolayısıyla cinsiyet rolleri, kişiden toplumsal cinsiyeti çerçevesinde beklenen davranış kalıplarını kapsar. Bu noktada karşımıza kadın ve erkek ikiliği/ikili karşıtlığı çıkar. Zira toplumsal cinsiyet rolleri her zaman ikili cinsiyet rejimi üzerinden işler. Kişiden beklenen biyolojik cinsiyeti çerçevesinde kadın ya da erkek rollerini sergilemesidir. Evrim'e (1972) göre, evrensel biyolojik özelliklere dayanan bu ikili kategori hem birey hem de toplum için önemlidir. Çünkü bu ikili cinsiyet rejimi üzerinden inşa edilen roller, kişinin toplumsal yaşama katılım imkanlarını ve tarzlarını belirlemekte; toplumdaki iş bölümü sürecini etkilemekte, kadın ve erkekte yaşlarına göre beklenen sorumluluk ve görevleri belirtmektedir.

Dahrendorf ve genel rol teorisi savunucuları cinsiyet rollerini, sosyoloji ve psikolojinin sınırında betimlediği görülmektedir. Öğrenme temelli bu teoride, cinsiyet rolleri toplumsallaşma ya da içselleştirme aracılığı ile herhangi bir şey nasıl öğreniliyorsa aynen o şekilde öğrenilir (Vatandaş, 2007: 34). Bu öğrenme, iki mekanizmalıdır: İlkinde çocuk, cinsine uygun davranışlar sergilediğinde anne-baba tarafından mükafatlandırılır (gülümsemek, hoş sözler söylemek gibi), uymadığında cezalandırılır (erkek çocuk bebekle oynadığında olumsuz sözler söylenerek cezalandırılması, elinden bebeğin alınması gibi). Vatandaş'a göre "İki durumda da çocuk cinsiyet damgalı oyuncakları seçmeyi öğrenir" (Vatandaş, 2007: 34). İkincisinde, çocuk taklit ederek öğrenir. Bu yaklaşım, çocuklarda başka insanları taklit etme eğilimi olduğunu ve bu taklidin tesadüfen gerçekleşmediğini öne sürer. İddiaları odur ki çocuk güçlü olanı zayıftan, önemli olanı önemsizden çok taklit eder. Toplumsal öğrenme kuramı ayrıca çocuğun hemcinsi olan ebeveyni model aldığı ancak başka insanları da model alarak taklit edebileceğini ileri sürer (Vatandaş, 2007).

Bilişsel kuramda ise cinsiyet rolleri, çocuklar belli bir gelişim düzeyine ulaştığında anlayış ve değerlendirme sonucu gerçekleşir. Çocuk, öncelikle kendi cinsel kimliğini, ardından diğerlerininkini öğrenir. Bunu, cinslerine ilişkin kalıplaşmış tutumları öğrenmeleri izler.

Devamında, cinslerine ilişkin kalıplaşmış tutumlara uygun biçimde davranmak mecburiyeti taşıdıklarını algırlarlar. Tüm bu evrelerden sonra, kişi ancak cinsiyet işaretli tavırlar sergileyebilir. Bu yaklaşım, çocuğun sadece cinsiyet işaretli davranmayı değil, eş zamanda, cinsiyet rolü önyargılarını da öğrendiğini öne sürer. Pek çok kuramcı ise cinsiyet rollerinin ayrımının temelini, iş bölümü sürecinin başlamasına dayandırır (Vatandaş, 2007).

Cinsiyet rollerinin ve klişelerinin tehlikeli yanları hakkında Doiron “*Pembe ve Mavi Battaniyeler: Çocukları Cinsiyet Stereotiplerine Yönlendirmeli miyiz?* (Blue And Pink Blankets: Should We Encourage Gender Stereotypes in Children?)” adlı makalesinde şöyle der:

Cinsiyet klişeleri, fark etmesek bile neredeyse her gün maruz kaldığımız bir şeydir. Oyuncak koridorunda yürürken, pembe ve mor, mavi ve yeşil, prensesler ve süper kahramanların bombardımanı görülür. Bunlar çocuklara hitap etmek için pazarlanan ürünlerdir ve cinsiyetleri vardır. E, ne var bunda, diye sorabilirsiniz. Kızlar genellikle prenseslerden hoşlanır ve erkekler filmlerde gördükleri kahramanlar gibi olmayı arzular. Kendi başlarına bu tercihler zararsızdır; idealler, normlar, önyargılar ve toplumsal değerleri cinsiyete bağlamaya başladığımızda tehlikeler ortaya çıkar. Cinsiyet kavramları, çocukların kendilerini sosyal varlıklar olarak anlamaları için çok önemlidir ve benlik saygısı ve potansiyel kariyer başarısı gibi birçok gelişim alanını etkileyebilir (Doiron, 2016: 1).

Doiron ayrıca, cinsiyet ayrımının, çocukların cinsiyetler arasındaki farklılıkları tanıyıp anlayarak aynı cinsiyetten başkalarıyla arkadaş olmaya başladıkları yaklaşık üç yaşında kurulduğu bilişselci yaklaşımı destekler (Doiron, 2016). Lilienfeld ise çocukların ebeveynleri tarafından kalıplaşmış cinsiyete dayalı tavırlar sergilemeye itildiği/teşvik edildiği görüşüne katılır. Bu bağlamda erkek çocuklar bağımsız ve iddialı olmaya teşvik edilirken kızlarda bağımlılık ve bakım davranışları pekiştirilmektedir (Lilienfeld, 2009). Bu tür sosyal beklentiler, çocukların potansiyel büyüme ve gelişmeyi sınırlayabilen cinsiyetçi davranışlarla olumsuz ilişkileri içselleştirmesine yol açabilir (Doiron, 2016). Araştırmalar, çocukların yaşadıkları erken yaştaki cinsiyet yanlılığının yetişkin gelişimlerine ağırlık taşıyabileceğini göstermektedir (Aina ve Cameron, 2011).

Erken cinsiyet rolü önyargısından etkilenen bazı alanlar şunlardır: Eğitime erişimde eşitlik, karşı cinse “atanmış” konulara ilgi kaybı ve bunun yanı sıra kişiler arası ilişkilerin gelişimine ilişkin tutum ve inançlar (kadınlarda ihtiyaç ve bağımlılık, erkeklerde saldırganlık ve atılganlık) (Doiron, 2016). Bu stereotiplerin sonuçları arasında çocuklar tarafından benimsenen “Dört yaşından küçük kızlar, kadınların çalışmasının erkeklerinki kadar değerli veya arzu edilmediği inancını içselleştirir” gibi inançlar da vardır (Aina ve Cameron, 2011: 1). Ayrıca Doiron’a göre çocuklarda olumlu bir öz değer duygusu geliştirmenin önemi, davranışı teşvik etmenin ve

özsaygıyı artırmanın bir yolu olsa da cinsiyete özgü övgülerden kaçınmaya özen gösterilmelidir (Doiron, 2016).

Postmodern Feminizm ve İkili Karşıtlıklar

Pembe ve mavi ikili karşıtlığının birebir ilişkili olduğu toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rolleri kavramlarının yanısıra, bu kavramları besleyen ikili karşıtlıklardan, ikili karşıtlıklara karşı konumlanan postyapısalcılık ve postmodern feminizmden de söz etmek faydalı olacaktır. Postmodern feminizm temel olarak Aydınlanma felsefesinin dayandığı düalist yapıya karşıdır.

Modern dönemin düşünürlerinden biri olan Schopenhauer (19. yy), hayvan ve insan arasındaki en büyük farkın, aklın kavramsal işleyişi olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda akıl anlama yetisi sayesinde kavradığı nesnel bağlantıları ele alır ve düşünce için anlamlı hale getirir (Cevizci, 2015). Bu işleyiş insanda dile yansıdığına, kavramlaştırma, duygu ve düşüncelerin dilde ifadesine ve ifadenin zihinde yer bulmasına olanak sağlar. Dilsel adlandırma diyebileceğimiz bu süreç, bir olayı, şeyi ya da düşünceyi dile tikel getirmedir. Bu bağlamda kavramlar birbiriyle bağlantılı ancak yine de tikedir (Kula, 2012). Böylece bir kavram belleğimizde bir gönderge noktasına işaret ettiğinde bu kavram ile ilgili düşünebilir ya da konuşabiliriz. İkili karşıtlıklar bu noktada karşımıza çıkar, kavramsal karşıtlık yani zıtlık belirginleşir. Zihin, kavramları kategorilere ayırırken karşıtı ile bilir ve bu nedenle kavramların büyük bir çoğunluğu karşıtı ile tanımlanır. İkili karşıtlıkların en temel olanının varlık ve yokluk ikili karşıtlığı olduğudüşünülür. Bu bağlamda, iki karşıt kavramın birinde var olan ancak diğerinde var olmayan özellikleri üzerinde durulur (Arıkan, 2018). Her şeyin ancak kendi karşıtıyla var olabileceğine gizli olarak yok oluş olasılığını da içerdiği öne sürülür (Kula, 2012). Bu noktada, karşıtlıkta bir kavramın sadece var olmayı üzerinden tanımlanması değildir mesele, karşıtı kavramın zıttı olması gerekliliğidir. İkili karşıtlıktaki bir kavram, karşıtı ile var olur ya da yok olur. Birinin varlığı ötekini fesheder.

Aydınlanmacı paradigma, akıl ve duygu arasında kurduğu ikili yaklaşımla kadını duygu ile erkeği akıl ile özdeşleştirerek 19. yy'da kadınların eşit oy hakkı talepleri reddeder. (Yılmaz ve Kara, 2010).

Yapısalcılığın öncüsü Saussure, dil teorisinde anlamın karşıtlıklar üzerine kurulduğunu, olumlu bir anlamın ancak karşıtının olumsuz hale getirilmesiyle mümkün kılındığını söyler. Hegemonik ataerkil söylemin erkek kategorisini yaratması ve bunun karşısına olumsuz olarak kadını koyması gibi. Erkeklik ve kadınlık kimliğinin anlam kazanması, bu kimliklere cinsel ve bedensel farklılıklardan bağımsız bazı özellikler yüklenerek gerçekleştirilir. Akıl/duygu, kamusal alan/özel alan, güçlülük/zayıflık vb... (Scott, 2003). Bu kategorilerle alakası olmayan zıt ve biri diğerine baskın kabul edilen özellikler belirginleştikçe kadınlık ve erkeklik kümeleri son anlamını

kazanır. Sonuçta kadın ve erkek arasındaki güç eşitsizliğini kuran, bu kategorilere yüklenen anlamlardır. Cinsiyet, temsiliyetlerle ilişkili hale getirilir ve devamında toplumsal yapıda cinsiyet rolleri bu ikili karşıtlıklara göre organize edilir.

Postmodern ve postyapısalcı bir yaklaşım olan yapıbozum, Batı felsefesinin akıl/doğa, erkek/kadın gibi ikili karşıtlıklarla kurulduğunu öne sürer (Selvi, 2005). Derrida, ilkinin ikincisine üstün konumlandırmak suretiyle “öteki”sini yaratan bu karşıtlıkların kökeninde sözmerkezcilik ve fallus mantığı merkeziliği benzeri düşünüş ikilikleri yattığını söyler. “Varlık-yokluk”, “fenomen-numen”, “gerçeklik-görünüş”, “erkek-kadın” gibi ikili karşıtlıklara dayalı, Batı metafizik geleneği Derrida açısından tarafsız olmaktan ziyade söz konusu karşıtlıklardan ilk terimin üstünlüğüne dayanan hiyerarşik bir özelliğindedir (Küçükalp, 2008).

Postmodern feminizm de bu görüşü benimseyerek Batı düşüncesinin bir dizi cinsiyetçi ikili karşıtlık üzerine şekillendiğinden söz eder. Bu bağlamda, erkek-kadın ikili karşıtlığı, Batı düşüncesinin temelinde yatan kültür/doğa, akıl/beden, özne/nesne, rasyonel/duygusal gibi diğer tüm ikili karşıtlıkların habercisi kabul edilir (Alaimo ve Hekman 2008). Postmodern felsefe ve üçüncü dalga feminizm ikiliklerde kesişir. Bu kesişimin altında yatan temel neden modern epistemolojinin rasyonel/irrasyonel, kültür/doğa, özne/nesne ikiliklerinin sorgulanmasıdır. Rasyonel-irrasyonel ikiliği, bu noktada önemlidir. Hümanist felsefede özne olan erildir ve dışıl olan akıl alanından dışlanmışır (Hekman, 2016). Hümanist felsefi yaklaşımda insan kavramıyla kastedilen, örtük bir biçimde erkektir. Bu bağlamda, feminist hareket klasik felsefe ile gerilimli bir ilişkiindedir (Direk, 2013).

Postyapısalcılık ve postmodern feminizmde ikili karşıtlıkların bir çeşit hiyerarşiye yol açtığı düşünülür. Bu mekanizma, gösteren/sözcük ve gösterilen/kavram ile özetlenebilecek yapısalcı gösterge sistemi üzerine kuruludur. İkili karşıtlıklar içerisinde kadın, doğayı temsil ederken erkek ise kültürü oluşturan ise erkek aklıdır. Kadın, akıl kategorisinden dışlandığı için doğaya yönelir. Doğa kategorisi hem insan dışı varlıkların hem de bazı insan gruplarını ve onların doğal kabul edilmesi gereken birtakım özelliklerini dışlama ve denetleme alanı olarak ortaya çıkar.

Postmodern feminizm bilgi ve iktidarın bütünsel olarak ilişkili olduğunu vurgulayarak kadınların ataerkil anlam düzenine göre "öteki" olarak tanımlanarak sistematik bir biçimde marjinalleştirildiğini iddia eder. Cixous ve Clement (1986) kadınların aynı kurallarla, adlarla, birinin diğerini tanımladığı ve atadığı hiyerarşik olarak düzenlenmiş bir ilişkide öteki olduğunun altını çizer. Postmodern düşünce, neyin doğru neyin yanlış olduğunu belirlemek için kullanılan kriterlerin evrensel ve nesnel olmadığını, daha ziyade modern Batı söylemlerinin yapılarına içkin olduğunu ileri sürer. Postmodern feministler bu söylemlerin hem androsantrik hem de Avrupa

merkezli (Jaggar 1983, Spivak 1990, Mohanty vd. 1991) olduğuna işaret eder. Postmodern teori, Batı felsefi geleneğinde hem aklın hem de muhakeme konusunun konumuna meydan okur. Batı felsefesinde ağırlıklı olarak soyut bireysel akıl yürütme konusunun örtük olarak erkek olduğu ima edilir.

Postmodern feministler, eril dil düzeni olarak gördükleri şeyden kaçmaya veya onları dönüştürmeye (Kristeva 1986, Irigaray 1985, Braidotti 1991) çalışmışlardır. Bu bağlamda felsefeden kadını dışlayan tek sesli Batı metafizik geleneğine karşı üçüncü bir feminist okuma tarzı geliştirirler. 1980'lerde feminist düşünce içinde cinsiyet farklılığı sorusunun radikalleşmesi ve cinsiyet ile toplumsal cinsiyet ayrımının dogmatik bir veri olarak kabul edilmesinin sorgulanmasıyla ortaya çıkan bu yeni okuma pratiği, Üçüncü Feminist Yorumsal Strateji olarak anılır. Bu okuma hem psikanalizle hem de Derrida'nın, metinsel ve tarihsel anlam kapanmışlığını bir önvarsayım olarak kabul eden özel bir çifte okuma pratiği olarak tanımlanabilecek "yapısökümcü" okumasıyla ilişkilidir (Direk, 2013). Bu okuma pratiğinin amacı, metinden dışlanan sesleri metnin içine dâhil etmek ve felsefe evreninde yersiz yurtsuz bırakılan dişil seslere yaşam olanağı tanımaktır. Derridacı dekonstrüktif okumada metnin içindeki iddiaların kendilerine karşı nasıl dönebildiğini göstererek, anlamın imkânsızlığını kanıtlama çabası vardır (Küçükalp, 2008). Çünkü dekonstrüktif okuma pratiği açısından anlam, gösterenler arasındaki oyunun bir sonucu olarak değişik bağlamlarda ve farklı biçimlerde geçici olarak oluşan ve sürekli olarak geleceğe ertelenen bir özellik arz eder.

Joan W Scott'a göre bazı feminist anlatılarda, kadın ve erkek tüm özellikleriyle birbirinden ayrıştırılmış, iki ayrı kategori yaratılmış ve bunlar birbirinin karşıtı olarak teorileştirilmiştir. Bu ikilikler oluşturulurken, kadın ve erkek tarih dışı homojen, sosyal ve kültürel bağlamdan ayrı kurmaca bir birlik yaratılmış, bu iki unsur birbirinin karşıtı olarak kodlanmıştır. Dolayısıyla bu ikilik özcülük içermektedir (Scott, 2002).

Bu kadın-erkek kurmaca süreci evrenselcidir çünkü içindeki tüm bireyleri teoride aynılaştırır. Fraser ve Nicholson (1990) bu bağlamda teorisyenin çağını, toplumunu, kültürünü, sınıfını, cinsel yönelimini, etnik ya da ırksal grubunu hatalı bir biçimde evrenselleştirdiğini belirtir. Batılı radikal feministlerin kadının durumundan söz ederken aslında Batılı, beyaz, orta sınıf kadından söz etmesi, siyahları, lezbiyenleri, biseksüelleri, göçmenleri söylemin dışında bırakması, farklı kadınlık deneyimlerini yok sayması, buna örnek olarak gösterilebilir. Onlara farklı kadınlık deneyimlerine sahip kadınlar ve feministler tarafından yöneltilen en büyük eleştiri de kendi kadınlık deneyimlerini genelleyerek evrenselmiş gibi sunmalarıdır (Mohanty, 2003).

1970’li yıllarda Hélele Cixous, Julia Kristeva ve Luce Irigaray gibi ibi gpostmodern feministler, 21. yüzyıla uzanan feminist felsefeyi büyük ölçüde etkiler. Simone de Beauvoir, Jacques Derrida ve Jacques Lacan’ın çalışmalarından yoğun biçimde etkilenen postmodern feminizm, kadın deneyiminin çokluğuna vurgu yaparak kadını, kadınları ve kadınsılığı tanımlamaya karşı çıkar (McHugh, 2007). Postmodernizm, akla ve akıl yetisiyle donanmış, sahip olduğu bilme yetisiyle gerek toplumu gerekse doğayı bilmeye ve denetim altına almaya muktedir bireye sonsuz bir güven duyarak bu rasyonel bireyi evrenin merkezine yerleştiren Aydınlanma düşüncesiyle hesaplaşırken, postmodern feminizm yine modernizmin ailenin, toplumun, devletin ve tarihin kurucusu, yöneticisi ve sahibi olarak erkeği temele alan düşünme tarzıyla hesaplaşır.

“Mavi ve Pembe”nin Kısa Tarihi

Toplumsal cinsiyetten, cinsiyet rollerinden, bu rolleri besleyen ve belirginleştiren Aydınlanmacı ikili karşıtlıklardan, bu ikilikler karşısında postyapısalcılık ve postmodern feminizmin sergilediği karşıt duruş incelendikten sonrakadın ve erkek arasındaki en belirgin ikili karşıtlıklardan birisi olan pembe ve mavi renklerin kadınlık ve erkeklikle ilişkilendirilme süreçlerinin tarih içerisinde nasıl şekil değiştirdiğinden söz edebiliriz.

Eldeki bilgilere göre, pembe ve mavinin tarih sahnesine bebek kıyafetleri olarak girişi 19. yy’ın ikinci yarısıdır. Ancak Birinci Dünya Savaşı sonrasına kadar pembe ve mavi cinsiyet stereotipleri olarak pazarlanmamıştır (Paoletti, 2012). Bu tarihten önce, kız çocukları için de erkek çocukları için de beyaz (gender-neutral) cinsiyetsiz bir renk olarak tercih edilmekteydi. Eski Amerika Başkanı Franklin Roosevelt’in 1884’te iki buçuk yaşındayken çekilmiş bir fotoğrafı incelendiğinde, saçlarının uzun olduğu, üzerinde beyaz bir elbisenin bulunduğu yani cinsiyetini ayırt edebilecek herhangi bir stereotip sembolüyle donatılmadığı görülür (Paoletti, 2012).

Maryland Üniversitesi Profesörü Jo B. Paoletti’nin (2012) *Pink and Blue: Telling the Girls From the Boys in America* adlı kitabında aktardığına göre, o dönemde erkekler altı yedi yaşlarına kadar elbise giyer, yine ilk saç kesimlerini bu yaştan sonra olurlardı. Frassanito ve Pettorini’ye göre de cinsiyete renk atamak çoğunlukla yirminci yüzyıl özelliğidir. Bunun en sık Batı Avrupa ve Amerika ile sınırlı bir uygulama olduğunu belirtirler (Frassanito ve Pettorini, 2008). Buradan anlaşılacağı üzere 20. yy’a kadar renk olarak kodlanan cinsiyet stereotipleri bu kadar belirgin değildir.

Renk kodlu cinsiyet farklılıkları, yani kızlar için pembe, erkekler için mavi rengin uygunluğu konusundaki inanış incelendiğinde, önceleri günümüzdeki anlayışın tersine, erkekler için pembe, kızlar için mavi renk uygun görülmekteydi.(Paoletti, 1997). Ancak pembe ve mavinin

cinsiyet rolleri bakımından bu yer değiştirmesi, yirminci yüzyılın başlarında bile ilginç bir biçimde geleneksel olarak “normal”miş gibi kabul edilir (Frassanito ve Pettorini, 2008).

40 yıldır çocuk giysilerinin anlamları üzerine çalışan Paoletti, bu ayrılığın nereden çıktığı ve cinsiyetsiz beyaz çocuk giysilerine ne olduğu, pembe ve mavi renklerinin nasıl cinsiyetli hale geldiği konusunda verdiği bir röportajda şu açıklamada bulunmuştur: “Bir zamanlar bir pratiklik meselesi olan şey -bebeğinize beyaz elbiseler ve bebek bezleri giydirirsiniz çünkü beyaz pamuk çamaşır suyuyla temizlenebilir- 'Aman Tanrım, bebeğimi yanlış giydirirsem sapık büyür' meselesi haline geldi” (Maglaty, 2011). Cinsiyete özgü kıyafetlere doğru ilerleme ne doğrusal ne de hızlıdır. Pembe ve mavi, diğer pastellerle birlikte 19. yüzyılın ortalarında bebekler için cinsiyet ayırt edici renk haline gelir ancak yine de bu iki renk Birinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesine kadar cinsiyet stereotiplerini sergiler durumda değildir. O tarihten sonra bile popüler kültürün işleri çözmesi zaman alır (Paoletti, 2012: 75).

Pembe ve mavinin ne zaman modaya cinsiyet rollerini tanımlamak için girdiği tartışmasına, 1868'de yayınlanan “Küçük Kadınlar” romanından bir pasaj da katkı sunar. Pasajda: “Amy, Meg'in ikizleri Daisy ve Demi'ye bir pembe fiyonk ve bir mavi fiyonk takıyor; böylece insanlar kız ve oğlan arasındaki farkı bilecek" şeklinde renkler cinsiyetlendirilmektedir (Paoletti, 2012: 87). Kitapta bunun *Fransız tarzında* yapıldığı söylenir, bu da Fransa'da pembe ve mavinin zaten cinsiyete özgü (gender specific) renkler olduğunu düşündürür (Frassanito ve Pettorini, 2008). Ancak bu uygulamanın her zaman yaygın olmadığına veya Avrupa'nın büyük bölümünde her zaman uygulanmadığına dair kanıtlar da vardır. Chiu ve arkadaşları da cinsiyet rolleri ve stereotipler üzerine yaptıkları bir çalışmada Paoletti'nin görüşüne katılarak, 19. yy'da ebeveynlerin bebeklere beyaz elbiseler giydirdiğini, renk ve elbiselerin kız ve erkek çocukları ayırt etmek için kullanılmadığını öne sürerler (Chiu, Gervan, Fairbrother, vd., 2006).

Frassanito ve Pettorini başlangıçta pembenin erkek, mavinin kız rengi olarak cinsiyetlere ayrılması konusunda şöyle bir teori ortaya atar:

Bir noktada pembe, şiddetli bir renk olan sulandırılmış, cesur, dramatik bir kırmızı olarak daha çok bir erkek çocuğun rengi olarak kabul edildi. Bunun yerine, mavi kızlar için daha fazla kabul gördü. Muhtemelen bu seçim mavinin, özellikle koyu mavinin, Hristiyan Avrupa'daki Bakire Meryem ile ilişkilendirilmesi gerçeğinden etkilenmiştir. Aslında, ressamlar, en kutsal kadınsı simge olarak kabul edilen şeyi tasvir etmek için genellikle lapis lazuli'yi boyalara karıştırdılar (Frassanito ve Pettorini, 2008: 881).

Pembe ve mavi renklerin cinsiyetlerine ilişkin 20. yy. başlarında Ladies Home Journal'ın Haziran 1918 tarihli sayısında şunlar vurgulanır: “Konu hakkında çok çeşitli görüşler var; ancak

genel olarak kabul edilen kural erkek için pembe ve kız için mavidir. Bunun nedeni, pembenin daha kararlı ve daha güçlü bir renk olması erkek için daha uygunken, daha narin ve zarif olan mavinin kız için daha güzel olmasıdır” (Paoletti, 2012: 96). Bazı başka kaynaklarda ise mavinin sarışınlar, pembenin esmerler; mavinin mavi gözlü, pembenin kahverengi gözlü bebekler için uygun olduğu belirtilmektedir (Paoletti, 2012: 97). Benzer ifadelere farklı kaynaklarda da rastlanır. Bir Amerikan gazetesi olan Sunday Sentinel, 2 Mart 1914'te yayınlanan nüshasında annelere şu tavsiyede bulunmaktadır: “Küçüklerin giysilerindeki renkli notaları beğendiyseniz, geleneklere bağlıysanız, oğlan için pembe, kız için mavi kullanın” (Frassanito ve Pettorini, 2008: 881).

1927'de Time dergisi, önde gelen ABD mağazalarına göre kızlar ve erkekler için cinsiyete uygun renkleri gösteren bir tablo yayınlamıştır. Boston'da, Filene ebeveynlere çocuklarına pembe giydirmelerini söyler. New York City'deki Best & Co., Cleveland'daki Halle's ve Chicago'daki Marshall Field firmaları da bu kuralı uygular. Üreticiler ve perakendeciler tarafından yorumlandığı şekliyle Amerikalıların tercihlerinin bir sonucu olarak, bugünün renk diktesi 1940'lara kadar kurulmamıştır. Ancak yine de çocukları cinsiyetleri üzerinden giydirme sistemine geçilmiştir. Erkek çocukları babaları, kız çocukları anneleri gibi giydirilir ve kız çocukları okulda elbise giymek zorundadır (Paoletti, 2012).

Bugünkü kız çocukları için pembe, erkek çocukları için mavi algısı, 1950'lere kadar üniforma haline gelmemiştir (Paoletti ve Kregloh, 1989). Bu noktada Nazi Almanyası'nın pembenin kadınlıkla ilişkilendirilmesiyle bir ilgisi varmış gibi görünmektedir. Almanya ve komşu ülkelerdeki Katolik gelenekler, mavinin Meryem Ana ile güçlü ilişkisi nedeniyle mevcut renk kodlamasını tersine çevirir. Naziler toplama kamplarındaki eşcinselleri tanımlamak için pembe bir üçgen kullanır. Nazilerin bu noktadaki pembe seçimi, 1930'larda bunun Almanya'da kızlarla ilişkilendirilen bir renk olduğunu göstermektedir (Frassanito ve Pettorini, 2008).

Bunun üzerine Dress Maker Magazine şöyle bir açıklamada bulunur: “Genç erkekleri giydirmek için tercih edilen renk pembeydi! Mavi, kızlar için düşünülmüştü çünkü iki renk arasında daha soluk, daha zarifti ve pembenin daha güçlü (kırmızıya benzer) olduğu düşünülüyordu. İkinci Dünya Savaşı'na kadar durum bu şekilde devam etmişti. İkinci Dünya Savaşından sonra renkler tersine çevrilmiş ve pembe kızlar için, mavi erkekler için kullanılmıştır” (Frassanito ve Pettorini, 2008: 882). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra mavi genellikle erkek üniformalarında kullanılmaya başlanmış. bu nedenle, mavi daha çok erkeksilikle ilişkilendirilerek 1940'lardan itibaren pembe kadın rengi olarak öne çıkmaya başlamıştır. “*Pembe düşün*”, kadınları kadınlıklarını kucaklamaya ikna eden pazarlama sloganıdır (Frassanito ve Pettorini, 2008).

1950'lerde sadece giysilerde değil, ev eşyalarında, mobilyalarda da bir sanal renk patlaması görülür. Özellikle cinsiyeti belirtmek için çocukları pembe ve mavi giydirmek, yükselen orta ve üst sınıfa atfedilir. Başka bir deyişle, bebek ilk doğduğunda biraz aseksüel görüldüğünden, cinsiyet atamasını yapmaya maddi olarak gücü yeten ebeveynler bunu yapabilmektedir (Frassanito ve Pettorini, 2008). Dolayısıyla pembe ve mavi geleneğinin oldukça yeni bir ikilik olarak sosyal olarak yeni üretilmiş bir cinsel stereotip olduğunu ve daha çok Batı dünyasına ait bir ikilik olduğunu iddia etmek mümkündür.

“Pembe ve Mavi”nin Güncel Cinsiyet Stereotiplerine Dönüşümü

1960'ların ortalarında kadın kurtuluş hareketi (women's liberation movement), anti-kadını ve anti-moda mesajıyla ortaya çıkar. Bu dönemde unisex yani cinsiyetsiz görünüm yükselişe geçer. Artık, genç kadınlar feminen olmayan erkeksi tarzda giyinmekte ve bu giyim tarzı cinsiyetçi ipuçlarını içermemektedir. O kadar ki 1970'lerde Sears ve Roebuck kataloğunda iki yıl süreyle hiç pembe çocuk kıyafeti görülmez (Paoletti, 2012). Paoletti (2012) bunu o dönemki feministlerin kadınların, giyim yoluyla itaatkâr rollere çekildiğini düşünmesine bağlar. O dönemki feministlerin, kızlarımızı firfırlı küçük kızlar gibi giydirmek yerine, daha çok erkek çocukları gibi giydirirsek daha çok opsiyona sahip olacak ve aktif olmak açısından daha özgür olacaklardır diye düşündüklerini iddia eder.

Cinsel kimlik araştırmacısı John Money, cinsiyetin öncelikle sosyal ve çevresel ipuçları yoluyla öğrenildiğini savunur. Paoletti (2012), bu bakış açısının, 70'lerdeki beslemek doğa değildir (nurture not nature) tartışmasının itici güçlerinden biri olduğunu savunur. 60'lı ve 70'li yıllarda cinsiyetle ilişkili önyargıları ortadan kaldırmaya çalışan feministlere ve destekçileri olan kadınlara rağmen, 80'li yıllarda durum zorlaşır: 1985 yılına gelindiğinde pembe ve mavi artık sadece giysilerle değil, bebek bezleri ve oyuncaklar da dahil, her şeye sirayet etmiştir. Paoletti (2012) bunu bu dönemde doğum öncesi cinsiyet tespit eden testlerin yaygınlaşmasına bağlar. Doğmamış bebeklerinin cinsiyetlerini öğrenen aileler kız ya da erkek çocuklar için alışveriş yapmaya başlar. Ayrıca giysileri kişiselleştirmek, satışını arttırmaktadır. Ekonomik açıdan güçlü olan ebeveynler, ilk çocukları kız ise onun için makul bir şekilde hemen her şeyiyle bir oda tasarlayabilir, ardından ikinci çocukları erkek olduğunda bu prosedürü tekrar onun için yenileyebilir.

80'lerden sonra cinsiyetçi stereotiplere göre çocukların ayrıştırılmasının bir diğer nedeni ise baby boomer'lar tarafından büyütülen ve uzun saçlardan, Barbie bebeklerden yoksun olarak büyüyen genç annelerin bir kısmının, kendi kızları için cinsiyetsiz görünümü reddetmeleri olarak görülmektedir (Paoletti, 2012). Paoletti, “Hala feminist olsalar bile, bu şeyleri baby boomer

feministlerin yaptığından farklı bir ışık altında algılıyorlar. Kızlarının cerrah olmasını isteseler bile, çok kadınsı bir cerrahın yanlış bir şey olmadığını düşünüyorlar” (Maglaty, 2011).

Paoletti (2012), son yıllarda, çocukların tüketim alışkanlıklarının artmasının da bu cinsiyet stereotiplerini bir biçimde beslediğini öne sürer. Üç ile dört yaşları arasında cinsiyetinin ayırdına varan çocuklar, altı yedi yaşlarına kadar bunun kalıcı olduğunun farkına varmazlar. Aynı zamanda sosyal sözleşmeleri güçlendirme eğiliminde olan karmaşık ve yaygın reklamların öznelidirler. Ayrıca çocuklar çok ilgili ve hoşlandıkları ya da hoşlanmadıkları şeylerde son derece kararlıdır. Dolayısıyla cinsiyet rollerine göre özendirildikleri şeyleri tüketmeye eğilim gösterirler.

Sonuç

Renklerin cinsiyetlendirilme tarihi oldukça yeni olmasına karşın karmaşık bir görünüme sahiptir. Yakın bir tarihe kadar hem kız hem de erkek çocukları için cinsiyetsiz renkler ve giysiler seçilmekte, bilişsel yaklaşımın belirttiği üzere çocuk 6-7 yaşlarına gelip cinsiyet rollerini algılayacak seviyeye eriştiğinde, cinsiyet stereotipine göre giydirilmekteydi. Sanayi Devrimi sonrası yaşanan kırılmayla kız çocukları ve erkek çocuklarına farklı renkler atfetmek kısa süre içinde hız kazanmıştır. Aydınlanmacı geleneğe var olan ikili karşıtlıklar renklerin cinsiyetlendirilmesine kadar uzanarak pembe ve mavi renklerin cinsiyetlenmesinde kendini göstermiştir. Postmodern feminizmin ve postyapısalcılığın erkek-kadın ikiliğinin masumane bir ikilik olmadığı, Derrida'nın öne sürdüğü gibi, ilkinin ikincisine her zaman daha üstün kabul edildiği bir ikili karşıtlık olduğu iddiasını destekler şekilde, önceleri güçlü renk olduğu ve az kırmızı olduğu düşünülen pembe, gücü sembolize ettiği için erkeklere ve erkek çocuklarına atfedilmiş, karşısında kırılğan ve narin bir renk olan bekareti simgeleyen mavi kız çocukları ve kadınlara uygun görülmüştür.

İkili karşıtlık olarak pembe-mavi rengin cinsiyetlendirilmesi sürecinde Nazi Almanyası ve çevresindeki Katolik ülkeler tarafından, Bakire Meryem'i sembolize eden kutsal renk, kız çocukları ve kadınlardan alınarak erkek çocukları ve yetişkin erkeklere mal edilmiştir. Bu durum kısa bir sürede o kadar başarılı bir şekilde yönetilmiştir ki zaten hep öyleymiş, gelenekmiş hissi yaratan, bir *norma* dönüşmüştür. Kadını ikincil konuma iten bu ikilik inşalarına, sosyal hayattan eğitime toplumun her seviyesinde, özellikle söylem ve dil aracılığı ile rastlamak mümkündür. Yukarıda belirtilen dergi örneklerinden de görüleceği üzere, bu ikili karşıtlıkların sosyal inşası zaten dil ve söylem üzerinden yapılmaktadır ki bu da postyapısalcılığın ve postmodern feminizmin temel mücadele alanıdır.

1960'lı yıllarda feminizmin güç kazanarak ön plana çıkışıyla, öncelikle liberal feminizmin dayanaklarından olan cinsiyet eşitliği kavramına yaslanılmış ancak yine postmodern feminizmin liberal feminizme ve kendinden önceki feminizmlere yönelttiği en şiddetli eleştirisi olan, ikili karşıtlıkların tuzağına düşme sorunsalı yaşanmıştır. Şöyle ki, kadınlığın ikincil konumu feministler tarafından pembe ve mavi sembolizmde kabul görmüş, kız çocuklarını cinsiyetsiz giydirmeye çalışırken, erkek çocukları gibi giydirmeye, pembe giydirmemeye başlamışlardır. Bu durum ironik bir şekilde, erkeğin kadından üstün olduğu gizli bir kabulüne işaret etmektedir.

Kristeva, Irigaray, Cixous, sonrasında Butler ve benzeri teorisyenlerin de katkısıyla postmodern feminizmin üçüncü dalga olarak ortaya çıkması, cinsiyet eşitliği adına kadınsı olarak kabul edilen pembe rengin eleştirilmesine ve yapıbozuma uğramasına neden olmuştur. Ancak daha sonra Paoletti'nin deyişiyle hala feminist olan kadınlar, mahrum bırakıldıkları kadınsal değerleri kucaklamaya başlamış, uzun saçlar, süslü çocuklar, Barbie bebekler ve pembe yeniden gündeme gelmiştir. Gerçekten de bir cerrahın kadınsı bir cerrah olması postmodern feminizm için bir sorun teşkil etmez. Çünkü postmodern feminizm kadınlık değerlerini reddetmek yerine onları kucaklar; tam tersi birden fazla kadınlık olduğuna, her kadınlığın sorunlarının birbirinden farklı olduğuna, kadın-erkek Pkurmaca ikiliğinin özcülüğünün ve bu özcülüğün evrenselleştirici yaklaşımının yanlışlığına vurgu yapar. Dolayısıyla pembenin yeniden bir kadın rengi olarak sahneye çıkışını belli bir ölçüde postmodern feminizme mal etmekte Paoletti büyük bir hataya düşmez. Ancak bu noktada 80'lerden sonra aynı zamanda teknoloji çağına geçişle dünyanın giderek daha da globalleşmesi ve en küçük moda eğilimin bile kitle iletişim araçlarıyla büyük bir hızla yayılmaya başlaması gerçeğini gözden kaçırmamak gerekir. Nitekim Paoletti'nin değindiği, çocukların tüketici olarak moda sektöründe ve diğer satış alanlarında yerini alması, kararlarında ısrarcı olması da bu durumun bir yansımasıdır. Ancak Doiron'un belirttiği gibi, erken yaşta cinsiyet stereotipleri ile yüklenen çocukların, bu safhadan sonra bu stereotipler bağlamında davranmaya sürekli teşvik edilmesi ve bunları kendi kararları zannetme hatalarına da düşebilecek olması unutulmaması gereken bir noktadır.

Bu çalışmada pembe ve mavi ikiliği üzerinden, postmodern feminizmin ve postyapısalcılığın karşı çıktığı Aydınlanmacı paradigma eşliğinde üretilen ikili karşıtlıklar ve ikiliklerin sosyal inşalar olduğu tekrar dile getirilmiştir. Sosyal inşa ürünü olan bu ikili karşıtlıklar her dönemde ve sosyal bağlamda, coğrafyada ve çevrede çeşitlilik gösterebileceği halde, bir şekilde kapitalizmin teşvik ettiği kültür emperyalizmiyle yayılmakta ve sanki *hep öyleymiş* hissi yaratmaktadır. Mavi ve pembenin renklerinin erkekleri ve kadınları tarihin farklı dönemlerinde, farklı şekillerde sembolize etmesi noktasından hareketle cinsiyet rollerine ilişkin stereotiplerin de

değişmez sosyal gerçeklikler değil, postmodern feministlerin iddia ettiği üzere her an değişebilecek kurmacalar oldukları iddia edilebilir.

Türkiye’de cinsiyet stereotipleri olarak mavi ve pembe ile ilgili akademik bir çalışmaya ulaşamadığı için Türkiye’de bu renk ikiliğinin ne zaman ne şekilde ortaya çıktığına dair bir iddiada bulunmak güçtür ve bu bağlamda literatür eksikliği yaşanmaktadır. Bu nedenle bu çalışma Avrupa ve Amerika kaynaklı literatüre dayalı olarak hazırlanmıştır. Ancak pembe ve mavinin bir ikili karşıtlık olarak kız ve erkekler için kullanılması kültürel kapitalizmle beraber bu tip eğilimlerin dünyayı dolaşmalarının oldukça hız kazanmaya başladığı 1950’ler sonrasında popülerlik kazandığı düşünüldüğünde televizyon, filmler, dergiler ve kitaplar gibi kitle iletişim araçları yoluyla bu ikiliğin dünyanın pek çok ülkesine hızla yayılabileceği sonucuna ulaşmak mümkündür. Dolayısıyla Türkiye’de de söz konusu renklere ilişkin cinsiyetçi eğilimlerin aynı dönemlerde benzer pazarlama stratejileriyle topluma iletilmiş olması olasıdır.

Kaynakça

- Aina, O, E. ve Cameron, P, A. (2011). Why Does Gender Matter? Counteracting Stereotypes With Young Children. *Dimensions of Early Childhood*, 39(3), 11-19. Erişim Tarihi: Mayıs 2021. https://www.eccnetwork.net/sites/default/files/media/file/Why_Does_Gender_Matter_Counteracting_Stereotypes_With_Young_Children_Olaiya_E_Aina_and_Petronella_A_Cameron.pdf.
- Alaimo, S. ve Hekman, S. (2008). *Introduction: Emerging Models of Materiality in Feminist Theory, Material Feminists*. Bloomington: Indiana University Press.
- Arıkan, S. (2018). Türkçede İkili Karşıtlık Kavramları Olarak ‘Erdem ve Kusur’. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(1), 592-606.
- Bilgin, N. (1994). *Kimlik Sorunu*. İzmir: Ege Yayıncılık.
- Braidotti, R. (1991). *Patterns of Dissonance: A Story of Women in Contemporary Philosophy*. Cambridge: Polity Press.
- Cevizci, A. (2015). *Felsefe Tarihi: Thales’ten Baudrillard’a*. İstanbul: Say Yayınları.
- Chiu, SW. Gervan, S. Fairbrother, C. vd. (2006). Sex-Dimorphic Color Preference In Children With Gender Identity Disorder: A Comparison in Clinical And Community Controls. *Sex Roles*, 55, 385–395.
- Cixous, H. ve Clement, C. (1986). *The Newly Born Woman*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

- Direk, Z. (2013). *Başkalık Deneyimi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Doiron, R. (2015). *Blue and Pink Blankets: Should We Encourage Gender Stereotypes in Children?* Erişim tarihi: Mayıs 2021.
https://www.academia.edu/30057433/Blue_and_Pink_Blankets_Gender_Stereotyping_pdf.
- Evrin, S. (1972). *Şahsiyet Alanında Psikososyolojik Bir Kavram Olarak Rol Sorununa Giriş*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Frassanito, P. ve Pettorini, B. (2008). Pink And Blue: The Color Of Gender. *Childs Nerv Syst*, 24, 881–882.
- Irigaray, L. (1985). *The Speculum of The Other Woman*. Ithaca: Cornell University Press.
- Jaggar, A. M. (1983). *Feminist Politics And Human Nature*. Harvester.
- Kula, O. B. (2012). *Dil Felsefesi Edebiyat Kuramı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kremer, W. (2013). Why Did Men Stop Wearing High Heels? *BBC World*. Erişim tarihi: Mayıs 2021. <https://www.bbc.com/news/magazine-21151350>
- Kristeva, J. (1986). *The Kristeva Reader*. Oxford: Blackwell.
- Lilienfeld, S. O. vd. (2009). *Psychology From Inquiry to Understanding (2nd ed.)* Londra: Pearson.
- Maglaty, J. (2011). “When Did Girls Start Wearing Pink?” *smithsonianmag.com*. Erişim Tarihi: Mayıs 2021. <https://www.smithsonianmag.com/arts-culture/when-did-girls-start-wearing-pink-1370097/>.
- McHugh, N. A. (2007). *Feminist Philosophies A-Z*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Mohanty, C. T. Russo, A. Torres, L. (1991). *The Third World Women And The Politics of Feminism*. Bloomington: Indiana University Press.
- Paoletti, JB., Kregloh, C. (1989). The Children’s Department. *Men And Women: Dressing The Part*. Kidwell, CB. Steele, V (Ed.). Washington, DC: Smithsonian Institution Press.
- Paoletti, JB. (1997). The Gendering Of ‘Infants’ And Toddlers’ Clothing In America. *The Material Culture Of Gender, The Gender Of Material Culture*. Martine, KA. Ames, KL (Ed.) Hanover: University Press of New England.
- Paoletti, J. (2012). *Pink and Blue: Telling the Boys from the Girls in America*. Indiana University Press.
- Plumwood, V. (2008). *Feminizm ve Doğaya Hükmetmek*. Ertür, B (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

- Savcı, İ. (1999). Toplumsal Cinsiyet ve Teknoloji. *A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 54(1), 123-142.
- Scott, J. W. (2002). Feminist Reverberations. *Differences: A Journal of Feminist Cultural Studies*, 13(3).
- Scott, J. W. (2003). Deconstructing Equality-Versus-Difference: Or the Uses of Poststructuralist Theory for Feminism. *Feminist Theory Reader*. Routledge.
- Selvi, Y. (2014). Feminist Teori ve Sanat Üzerinde Derrida Etkisi: Yapıbozum. *İdil*, 3(11), 79-98.
- Spivak, G. (1990). Ecofeminism: Our Roots And Flowering. *Reweaving The World*. San Francisco: Sierra Club Books 1:14.
- Taborga, C. ve Bearyl, L. (2000). *Cins Bak Sözlüğü*. Kürkçü, E (Çev.). İstanbul: IPS İletişim Vakıf Yayınları.
- Tan, M. (1979). *Kadın: Ekonomik Yaşamı ve Eğitimi*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Sosyoloji Konferansları*, 35, 29-56. Erişim tarihi: Mayıs 2021. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusoskon/issue/9517/118909>.
- Yılmaz, S. ve Kara, A. (2010). Postyapısalcı Kuram ve Feminizm İlişkisine Dair Düşünceler: Süre Giden Tartışmalar: Eşitlik-Farklılık İkilemi? Sentezi? *Bü'de Kadın Gündemi*, 19(Güz 2010). Erişim Tarihi: Mayıs 2021 <http://www.bukak.boun.edu.tr/?p=519>.